

Hellenic Evaluation Society Review

No 15-16 (2025)

No. 15-16 (2025): HELLENIC EVALUATION SOCIETY REVIEW - ISSUE 15-16

Πολιτική Ηγεσία στην Ευρώπη - Σύγχρονα
Πρότυπα και Θεωρητικές Προσεγγίσεις για την
Κυβερνητική Ηγεσία

Hellenic Evaluation Society HES

doi: [10.12681/eea.43277](https://doi.org/10.12681/eea.43277)

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Παπάζογλου, Μ.

Πολιτική Ηγεσία στην Ευρώπη - Σύγχρονα Πρότυπα και Θεωρητικές Προσεγγίσεις για την Κυβερνητική Ηγεσία

Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. 2025

<https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-1063>

Γιατί είναι σημαντική η ισορροπία ενός πολιτικού συστήματος; Πώς αξιολογούμε την κυβερνητική ηγεσία σύμφωνα με τα αποτελέσματα πολιτικής, και όχι μόνο σύμφωνα με την εκλογική επιρροή; Πώς εξηγείται η προσήλωση των κρατών-μελών στους κοινούς στόχους και τους κανόνες της οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ;

Η μονογραφία του Μ. Παπάζογλου, Αναπληρωτή Καθηγητή Πολιτικών Συστημάτων στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, αναπτύσσει ένα θεωρητικό πλαίσιο για την μελέτη της κυβερνητικής ηγεσίας και την αξιολόγηση των δημοσίων πολιτικών. Με αφετηρία την κλασική ανάλυση του Easton για τα πολιτικά συστήματα, αναπτύσσει ένα πρωτότυπο θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης για την κυβερνητική ηγεσία με γνώμονα την επιδίωξη των δύο βασικών σκοπών κάθε πολιτικού συστήματος, οι οποίοι, κατά τον Παπάζογλου, είναι η βιωσιμότητα του κράτους και η ανθεκτικότητα της δημοκρατίας. Παρά την ένταση της πολιτικής αντιπαράθεσης, πολιτικοί δρώντες με διαφορετικές ιδεολογικο-πολιτικές θέσεις μπορούν να ενστερνιστούν τους δυο αυτούς σκοπούς ως την μείζονα προτεραιότητα για τη διατήρηση της ισορροπίας (“equilibrium”) των πολιτικών συστημάτων.

Σε μια ευρηματική παρομοίωση με τις προϋποθέσεις λειτουργικότητας ενός υπολογιστικού συστήματος, ο Παπάζογλου σημειώνει ότι απαιτείται τακτικό “upgrade” του υλισμικού (δηλαδή, των θεσμών), αλλά και “update” και “sync” του λογισμικού (δηλαδή, των δημοσίων πολιτικών) σύμφωνα με τις ισχύουσες διεθνώς καλύτερες τάσεις και πρακτικές. Αυτή η τακτική αναβάθμιση εξασφαλίζεται κατά κύριο λόγο από την ΕΕ, η οποία επιτρέπει το διαμοιρασμό τεχνοκρατικών, χρηματοδοτικών και άλλων πόρων για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων και απειλών.

Σε μια συγκυρία κατά την οποία τα ευρωπαϊκά πολιτικά συστήματα έχουν αντιμετωπίσει διαδοχικές κρίσεις (ευρωζώνη, μεταναστευτικό, Brexit, πανδημία και ύφεση, “Ουκρανικό” και πυροδότηση του πληθωρισμού, αλλά και νέα ζητήματα ενεργειακής και εθνικής ασφάλειας), δοκιμάζεται η ίδια η ισορροπία των πολιτικών συστημάτων. Σύμπτωμα της δοκιμασίας αυτής είναι η άνοδος των αντισυστημικών δυνάμεων, ακόμα και σε χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονταν από τη διαχρονική και παροιμιώδη σταθερότητα του κομματικού συστήματος και των κυβερνήσεων.

Αυτή η εδραιωμένη πλέον πόλωση στην Ευρώπη δεν αποτελεί per se απειλή για τα πολιτικά συστήματα, στο βαθμό κατά τον οποίο δεν μετασηματίζει τα θεμελιώδη κάθε πολιτικού συστήματος, όπως συνέβη στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου με την αποχώρηση από την ΕΕ. Η τελευταία λειτουργεί ως ένα υπερκείμενο πολιτικό σύστημα με σταθεροποιητικό ρόλο στα εθνικά πολιτικά συστήματα.

Ο συγγραφέας επιλέγει τρεις ειδικότερες περιπτώσεις για να αναδείξει το επιχείρημα αυτό - τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ελλάδα. Αποτελεί μια ενδιαφέρουσα επιλογή με δεδομένες τις ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των τριών περιπτώσεων σχεδόν σε κάθε επίπεδο (πολιτειακή οργάνωση, οικονομία, κομματικό σύστημα, πολιτική κουλτούρα). Ωστόσο, αποτελεί κοινό στοιχείο η θεμελιώδης επιλογή της προσήλωσης στους κανόνες της οικονομικής διακυβέρνησης στην ΕΕ. Με τον τρόπο αυτό, διευκολύνεται η πολυμερής εποπτεία της εφαρμογής των δημόσιων πολιτικών σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα μέσω της παροχής εξειδικευμένων συστάσεων και της αξιολόγησης έγκυρων δεδομένων. Άρα, διευκολύνεται η συγκριτική αξιολόγηση της κυβερνητικής αποδοτικότητας σύμφωνα με αξιόπιστα συγκρίσιμα στοιχεία για τα αποτελέσματα πολιτικής με γνώμονα τους κοινούς στόχους και δείκτες της ΕΕ, ή άλλους διεθνώς ισχύοντες δείκτες, όπως οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.

Η ανάλυση, λοιπόν, εξηγεί πώς το υπερκείμενο πολιτικό σύστημα της ΕΕ ασκεί σταθεροποιητική επίδραση στα εθνικά πολιτικά συστήματα, αν και οι εξελίξεις στα τελευταία αποτελούν συνάρτηση των βασικών διακυβευμάτων που επικρατούν στο πλαίσιο του κομματικού ανταγωνισμού, και της δυνατότητας συναίνεσης υπέρ (ή αντιστρόφως της αμφισβήτησης) συγκεκριμένων στόχων πολιτικής. Ένα κυρίαρχο ζήτημα είναι η προτεραιότητα της αποτροπής μακροοικονομικών ανισορροπιών και τα μέσα συντονισμού των οικονομικών πολιτικών σύμφωνα με τη νέα θεσμική αρχιτεκτονική της ΟΝΕ. Με τον τρόπο αυτό, προσδιορίζεται ένα ευρύτερο περίγραμμα στόχων και κανόνων για τη διαμόρφωση και την αξιολόγηση των εθνικών πολιτικών, και είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε τις διαφορές μεταξύ πολιτικών συστημάτων στην προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και την παρακολούθηση των πραγματικών αποτελεσμάτων.

Εξάλλου, είναι ενδιαφέρουσα η διαπίστωση του Παπάζογλου ότι συχνά οι “συστημικές” δυνάμεις εκφράζουν εξόχως “αντισυστημικές” θέσεις στο μέτρο που δεν διευκολύνουν την τακτική αναβάθμιση, αλλά αντιθέτως προκρίνουν την στασιμότητα και την προάσπιση παρωχημένων στόχων πολιτικής, ή αδυνατούν να υπερβούν την “πεπατημένη” διαδρομή (το γνωστό πρόβλημα “path dependency”) για την αποφασιστική προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Από την άλλη πλευρά, στο πλαίσιο της δημοκρατικής αντιπροσώπευσης δεν μπορούν να απορρίπτονται ως συλλήβδην “αντισυστημικές” ριζοσπαστικές προτάσεις οι οποίες επισημαίνουν την ανάγκη αναθεώρησης κατεστημένων πρακτικών για την λειτουργία και τους στόχους των κυβερνήσεων, χωρίς να αξιολογηθεί η πιθανή συμβολή τους στη βιωσιμότητα του κράτους.

Στην περίπτωση της Ελλάδας η πρωτοφανής οικονομική και πολιτική κρίση είχε ως αφετηρία την παραβίαση των βασικών κριτηρίων για το ύψος του δημοσιονομικού ελλείμματος, η οποία υπονόμωσε τη διεθνή πιστοληπτική αξιοπιστία της χώρας. Η αποκατάσταση της συστημικής ισορροπίας ήταν απόρροια της σταδιακής προσχώρησης των δυνάμεων, οι οποίες άσκησαν δριμεία κριτική στα προγράμματα οικονομικής σταθεροποίησης, στον υπερβατικό σκοπό της επιδίωξης της βιωσιμότητας του κράτους. Αυτό συνέβη μέσω της ισχυρής διακομματικής αποδοχής υπέρ ενός τρίτου προγράμματος (2015) και των πραγματικών αποτελεσμάτων πολιτικής τα οποία πέτυχαν οι κυβερνήσεις της περιόδου 2015-2023 για την αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας. Οι εξελίξεις αυτές ήταν ευεργετικές και για την ανθεκτικότητα της δημοκρατίας, καθώς οδήγησαν στην περιθωριοποίηση δυνάμεων με ευθέως αντικοινοβουλευτικές θέσεις.

Στην περίπτωση της Γαλλίας η “εντολή” του εκλογικού σώματος για μια ριζική ανακαίνιση του πολιτικού συστήματος ήταν έκδηλη ήδη από το αποτέλεσμα των προεδρικών εκλογών 2017 (όπως επιβεβαιώθηκε και το 2022), και τον αποκλεισμό των υποψηφίων των άλλοτε δύο κραταιών κομμάτων εξουσίας από το δεύτερο γύρο. Ωστόσο, η ισορροπία του γαλλικού πολιτικού

συστήματος εξακολουθεί να δοκιμάζεται λόγω της αποτυχίας διατηρηθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα έως το 3% ΑΕΠ επί σειρά ετών, της διόγκωσης του δημόσιου χρέους και της συνακόλουθης συσσώρευσης προβλημάτων για την αναδιοργάνωση των κρατικών υπηρεσιών και βασικών στόχων κοινωνικής πολιτικής. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στις ασύμπτωτες θέσεις της τριμερούς πόλωσης που επικράτησε μεταξύ της κεντρώας δύναμης του Macron, της λεπενικής ριζοσπαστικής δεξιάς και της άκρας αριστεράς και των συνεπειών την κοινοβουλευτική ισχύ και την σταθερότητα των κυβερνήσεων μετά το 2022. Πάντως, οι “αντισυστημικές” δυνάμεις αποφεύγουν να διατυπώσουν ευθέως προγραμματικές θέσεις υπέρ της εξόδου από την ευρωζώνη, ή την ΕΕ, όπως συνέβη με το μέτωπο που συγκροτήθηκε υπέρ του Brexit στη Βρετανία.

Στην περίπτωση της Γερμανίας η κυβερνητική ηγεσία ήταν σταθερά υπέρμαχος και θεματοφύλακας των κανόνων της ευρωζώνης. Ωστόσο, η “συνταγματοποίηση” ορισμένων κανόνων (πχ “χρεόφρενο”) δημιούργησε υπερβολικούς περιορισμούς για την αντιμετώπιση της ύφεσης που προκάλεσε η πανδημία, ενώ η αδυναμία εκτίμησης των συνθηκών ενεργειακής εξάρτησης και των συνθηκών για τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα (αυτοκινητοβιομηχανία, δασμοί), λειτούργησαν ως τροχοπέδη για την επιδίωξη ενός σταθερού αναπτυξιακού ρυθμού. Αν και το πολιτικό σύστημα διατηρεί τις θεμελιώδεις ιδιότητές του και το κομματικό σύστημα εξακολουθεί να λειτουργεί υποστηρικτικά προς μια κυβέρνηση συνεργασίας, είναι σαφές ότι διέρχεται μια κρίσιμη καμπή η οποία απαιτεί μια συνολική αναθεώρηση βασικών πολιτικών για τη διατήρηση του υψηλού επιπέδου ευημερίας, ενώ η κατακόρυφη άνοδος μιας αντισυστημικής δύναμης (AfD) υποδηλώνει την έκδηλη υποχώρηση της εμπιστοσύνης σε “συστημικές” δυνάμεις και συμβατικές πολιτικές.

Συνοπτικά, η πρωτοτυπία της μελέτης αφορά στην σύζευξη που επιχειρεί μεταξύ του πολιτικού πλαισίου που ορίζει τις πολιτικές δυνατότητες της κυβερνητικής ηγεσίας, των δυνατοτήτων που προσφέρει η διακυβέρνηση στην ΕΕ για την αποδοτικότερη κυβερνητική λειτουργία, αλλά και τις απειλές και προκλήσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να δοκιμάσουν την ισορροπία ακόμα και των πλέον λειτουργικών πολιτικών συστημάτων. Αξίζει να διερευνηθεί εάν το γενικότερο πρόταγμα της βιωσιμότητας του κράτους και της ανθεκτικότητας της δημοκρατίας μπορεί να αποτελέσει ένα κοινό τόπο για την σύμπτωση των απόψεων μεταξύ “συστημικών” και “αντισυστημικών” δυνάμεων στην Ευρώπη για την έγκαιρη προώθηση της επείγουσας αναβάθμισης θεσμών και δημοσίων πολιτικών.